SPOŁECZNO-PEDAGOGICZNE TWORZENIE RZECZYWISTOŚCI

Redakcja naukowa
Marija Chepil
Oresta Karpenko
Włodzimierz Petryk

Warszawa 2017

Recenzenci:
prof. dr hab. Iryna Bużyna
Południowoukraiński Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny
im. K. D. Uszyńskiego w Odessie, Ukraina

prof. dr hab. Olga Kobrij
Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny
im. Iwana Franki w Drohobyczu, Ukraina

Projekt okładki, skład i łamanie:
Elżbieta Górecka

© Copyright by Włodzimierz Petryk
ISBN 978-83-930361-9-6
© Copyright by Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego ISBN 978-83-948016-0-1
Warszawa 2017

Druk:
„DUX" Sp. z o.o.
ul. Waryńskiego 10
00-631 Warszawa
tel. (22) 666-15-14; 825-14-41
fax (22) 234-98-64
e-mail: drukarnia@ekspresowa-drukarnia.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp 7

Rozdział I. Wychowanie chrześcijańskie wzorem wiedzy pedagogicznej

Wychowanie dziecka w rodzinie w aspekcie nauczania Jana Pawła II 11
Włodzimierz Petryk
Pedagogika szkoły katolickiej 21
Jan Zowczak
Ksiądz prof. Janusz Tarnowski – uczony poszukujący metody właściwego przekazu wiedzy pedagogicznej 47
Kazimierz Pierzchała

Rozdział II. Wychowanie w koncepcjach znanych pedagogów

Актуальність проблеми соціостатевого виховання в педагогіці А.С. Макаренка 55
Marina Volikova
Відповідальність як моральна якість в оповіданнях В. Сухомлинського 67
Oleksandra Dudnyk

Rozdział III. Wpływ wczesnoszkolnego wychowania na formowanie osobowości dziecka

Cechy osobowościowe ucznia wczesnoszkolnego (podstawy) 79
Kazimierz Pierzchała
Potrzeba nabywania umiejętności uczniów w edukacji wczesnoszkolnej.....84
Lucyna Hurło
Kształcenie wczesnoszkolne w obliczu ekspansji technologii informacyjnych 103
Sebastian Koczy

Rozdział IV. Rozwój dziecka w procesie nauczania szkolnego

Формування змісту освіти у старшій школі як соціально-педагогічна проблема 123
Galyna Vaskivska
Механізми детермінації культури особистісного самовизначення та її структура 138
Kateryna Maslyuk
Шкільний підручник з української літератури як засіб формування світогляду учнівства (ґендерний аспект) 151
Lesya Basyuk
Недільні школи як центр залучення дітей та молоді до надбань української культури (60-ті рр. XIX ст.) 164
Natalia Koliada
Szanse rozwojowe dzieci z rodzin patologicznych lub zagrożonych ubóstwem 180
Marcin A. Stradowski
Суб'єктні механізми аксіогенезу особистості 193
Zinoviia Karpenko, Yevhen Karpenko
Структура професійної відповідальності майбутнього фахівця цивільного захисту 207
Nelia Kybalna

Rozdział V. Proces kształtowania osobowości w szkole wyższej

Реформування вищої освіти: проблемні питання педагогічної освіти 221
Tatyana Doronina, Elizabeth Kuchergan
Проблема педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів 234
Valentyna Koval, Irina Barabash
Удосконалення культури мовлення майбутніх учителів філологічних спеціальностей у змісті фахової підготовки 246
Tetyana Mishenina

Wstęp

Problematyka wychowania rozpatrywana jest na wielu płaszczyznach. Specjaliści z różnych dziedzin nauk społecznych podejmują badania naukowe wpro-wadzając coraz nowsze teorie zgodne z najnowszymi wymogami współczesnego świata. Szybko zmieniająca się rzeczywistość społeczna wymaga nowoczesnego podejścia w tej jak trudnej problematyce.

Za pomocą procesu wychowania wprowadzamy młode pokolenie w dorosłe życie, uczymy kultury nie tylko własnego narodu, lecz także uczymy, w jaki sposób jednostka ma sobie poradzić w globalnym świecie.

W dzisiejszych czasach dostęp do wiedzy jest łatwiejszy, gdyż dużą rolę obok publikacji mają treści przekazywane środkami masowego przekazu. Kreowany jest nowy model, wzór do naśladowania. Nowe trendy modowe pokazują w jaki sposób mamy się zachowywać, ubierać, a także jakie formy nauczania są skuteczne i akceptowalne w nowoczesnym środowisku pedagogicznym.

W tak szybko zmieniającym się świecie bardzo ważną rolę odgrywają fachowi nauczyciele, pedagodzy, którzy mogą prawidłowo dobrać metody i sposób podejścia do wychowania nowego pokolenia. Zawód nauczyciela, staje przed dużymi wyzwaniami współczesnego społeczeństwa i globalizacji. Przed pedagogami otwiera się kolejny etap w postrzeganiu dziecka w różnych okresach nauczania. Osobowość współczesnego dziecka istotnie różni się od osobowości dziecka sprzed 50 lat. Tym sposobem metody wychowawcze, a także metody nauczania, które były skuteczne w przeszłości, nie będą odpowiednie w dzisiejszych czasach.

Publikacja „Społeczno-pedagogiczne tworzenie rzeczywistości" ukazuje aktu-alność podejmowanych prób poszukiwania i tworzenia nowego pedagogicznego wzoru do nauczania i wychowywania młodego pokolenia.

Ważną rolą jest dostrzeganie przez pedagogów problematyki rozwoju dziecka na poszczególnych etapach edukacji oraz dostosowywania metod w podejściu do nauczania i potrzeb dziecka. Każdy etap, począwszy od wczesnoszkolnego wychowania po kształcenie wyższe ulega przemianie, sama treść i forma oświaty przekształca się w bardziej nowoczesną koncepcję pedagogiczną.

Budując nową rzeczywistość nie możemy jednak zapominać o sprawdzonych metodach i znanych pedagogach, dlatego ważną rolę w wychowaniu nowego pokolenia nadal jest wychowanie chrześcijańskie oraz podejmowanie tematyki moralności i odpowiedzialności w procesie nauczania i wychowywania.

Włodzimierz Petryk

Valentyna Koval, Irina Barabash

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

PROBLEM OF TEACHING PRACTICE IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FUTURE TEACHERS OF PHILOLOGY

Summary

The article analyzes the problem of teaching practice in the system of professional training of teachers of philology. The results of scientific research give reason to believe that teaching practice students is a critical component of a methodological training of teachers of philology in higher education ; it served as a bridge between theoretical training and a profession, the final stage of practical training .

Keywords: *practical training, professional competence, teachers of philology, teaching practice, educational process.*

Резюме

У *статті проаналізовано проблему педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів. Результати наукового пошуку дають підстави стверджувати, що педагогічна практика студентів є однією з найважливіших складових процесу методичної підготовки майбутніх учителів-філологів у вищому на-вчальному закладі; вона слугує сполучною ланкою між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю, кінцевим етапом практичної підготовки.*

Ключові слова: *практична підготовка, професійна компетентність, вчитель-філолог, педагогічна практика, освітній процес.*

Модернізація освітньої системи в Україні, орієнтована на суттєве оновлення цілей, змісту, методів і форм організації педагогічного процесу в школі, на розвиток характеру відносин вчителів та учнів, вчителів та батьків, ставить перед учителем нові професійні завдання. Успішність вирішення цих завдань залежить насамперед від професійного розвитку вчителя, його активності в оволодінні професійною діяльністю. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів-філологів до професійної діяльності.

Важливу роль у системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів відіграє педагогічна практика в загальноосвітніх навчальних закладах, яка, з одного боку, є джерелом інформації про якість роботи професорсько-викладацького складу кафедр ВНЗ, що готують студентів, а з другого – показником оволодіння студентами навчальним матеріалом, ступеня та повноти його засвоєння.Вивчення наукової і методичної літератури показало, що проблема підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності у процесі педагогічної практики потребує більш глибокого дослідження.

Аналіз останніх досліджень

У сучасних умовах розробляються способи вдосконалення практич-ної підготовки у ВНЗ, переосмислюється її призначення. Педагогічна практика розглядається науковцями по-різному, зокрема: з точки зору формування професійних умінь майбутніх учителів (Н. Бурлакова, К. Гошева, Я. Писарєв), як модель загальнодидактичної підготовки студентів (Л. Колодкіна), як засіб підготовки до інноваційної педаго-гічної діяльності (Н. Неводніченко).

Аналіз досліджень дозволив визначити, що в основі багатьох сучасних концепцій практики лежить розуміння практичної професійної підготовки майбутніх учителів як процесу перетворення освітнього та особистого досвіду в досвід вирішення професійних завдань за допомогою накопичення досвіду вирішення навчальних, творчих,

лабораторних завдань, оволодіння педагогічним проектуванням і моделюванням (Є. Бондаревська, М. Бурмістрова, А. Тряпіцина, Н. Чекальова та ін.).

Незважаючи на те, що проблему педагогічної практики у системі професійної підготовки майбутніх учителів розглянуто досить докладно (О. Абдуліна, Є. Бєлозерцев, В. Болотов, П. Решетников, В. Сластьонін та ін.), останнім часом значення педагогічної практики істотно переосмислюється. Зокрема, І. Чорней підкреслює, що неви-рішеними залишаються питання формування готовності студентів до інноваційної діяльності у процесі педагогічної практики як засобу становлення творчої особистості фахівця. В. Болотов, В. Горленко, Б. Хасанов акцентують увагу на тому, що недостатньо обґрунтованою є проблема цілепокладання практики в чинних інструкціях і методич-них посібниках.

Формулювання мети

Мета статті полягає ваналізі проблеми педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів.

Виклад основного матеріалу

В освітньому процесі сучасного ВНЗ першочерговим завданням є не лише формування певних знань, умінь і навичок, а й інтеграція знань і практики як здатності випускників використовувати набуті в ході навчання знання і досвід з метою вирішення професійних завдань. Саме педагогічна практика дозволить студентам оцінити готовність до професійної діяльності, проаналізувати та осмислити власні особистіс-ні якості як майбутніх учителів. Нині виникла потреба у викладачеві більш високої кваліфікації і творчим науково-педагогічним мисленням. Це, в свою чергу, вимагає вдосконалення педагогічної практики як важливої форми практичної підготовки майбутніх педагогів.

У контексті дослідження проблеми вважаємо доцільним акцентувати увагу на формулюванні поняття «педагогічна практика».
У педагогічному словнику практику визначено як зумовлену специфікою соціального буття цілеспрямовану, чуттєво-предметну діяльність людей, змістом якої є перетворення природи й суспільства, специфічно людську форму життєдіяльності, спосіб буття людини у світі [1, с. 268]. Педагогічну практику студентів С. Гончаренко розуміє як спосіб ви-вчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів. На думку вченого, мета педагогічної практи-ки – «виробити у студентів уміння й навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх у педагогічній практиці» [1, с. 268].

Проблемі практичної підготовки майбутніх учителів присвячено праці С. Авер'янової, В. Бауер, О. Коник, Л. Манчуленко, Д. Рахманової, А. Саврасовоїта ін. Теоретичній аналіз джерел дозволяє констатувати існування різних поглядів щодо поняття «педагогічна практика». На думку С. Авер'янової та Л. Манчуленко, педагогічна практика є формою професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності, у ході якої отримані теоретичні знання і методична підготовка реалізуються на практиці [2; 3]. А. Саврасова педагогічну практику визначає як процес поетапного формування досвіду професійної діяльності майбутніх учителів на основі рефлексії власної діяльності.

Д. Рахманова метою педагогічної практики вважає формування у студентів особистісної готовності до роботи вчителем і вміння творчо організувати навчальну і виховну роботу зі школярами. За В. Бауер, педагогічна практика – найважливіша ланка в системі професійної підготовки майбутнього вчителя; це насамперед процес оволодіння різними видами професійної діяльності, в якому створюються умови для самопізнання, самовизнання і самовизначення студента в різ-них професійних ролях і формується потреба у самовдосконаленні та самореалізації [4].

А. Лигостева розглядає педагогічну практику як складову частику навчального процесу, яка має на меті навчити студентів творчо застосовувати у педагогічній діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх учителів стійкого інтересу до професійної діяльності [5, с. 11].

Узагальнюючи вище зазначені твердження науковців, педагогічну практику ми розглядаємо як поетапну систему організації взаємодії викладача та студента в реальних освітніх умовах (середня школа, університет), спрямовану на поступове ускладнення багаторівневої підготовки студента, що сприяє формуванню професійної компетентності особистості майбутнього викладача.

Розглядаючи педагогічну практику як форму професійного навчання, вчені виділяють в її організації освітню, виховну і розвивальну мету. Освітня мета сприяє розвитку професійних знань, їх самостійного надбання, формуванню професійних умінь студентів; розвивальна – розвитку педагогічного мислення, педагогічної спрямованості; виховна – формуванню професійно значущих якостей особистості, навичок самоосвіти та самовдосконалення.

О. Малкова наголошує на тому, що достатня підготовка майбутніх учителів до самостійної освітньої та виховної діяльності значною мірою залежить від структури, змісту, організації та методичного забезпечення педагогічної практики. Особливе значення для її організації мають:

- чіткість структури кожного етапу з часовими параметрами в межах встановлених державними вимогами;
- конкретність цілей, завдань і проектованих результатів кожного виду педагогічної практики;
- зміст тем і завдань, засобів їх реалізації;
- облік основоположних вимог і принципів до організації; • наявність механізму оцінки діяльності студентів [6, с. 30].

Питання вдосконалення змісту й організації педагогічної практики студентів педагогічних ВНЗ у психолого-педагогічній науці в

різних напрямах розглядались у працях О. Абдулліна, С. Білоконний, Ю. Дацько, Н. Загрязкіна, С. Кара, В. Ковальчук, М. Козій, Н. Казанішена, Л. Кулікова, Л. Манчуленко, М. Степко,В. Олійник, А. Сбруєва, В. Сластьонін, Т. Стрітьєвич, І. Чорней та ін. У роботах вищезазначених авторів наголошено на значущості педагогічної практики у профе-сійному становленні вчителя й акцентовано увагу на невідповідності її змісту й організації вимогам сьогодення.

Проблемі педагогічної практики в системі професійної підготов-ки майбутніх учителів-філологів присвячено наукові праціВ. Дороз, Л. Виговської, О. Семеног, Т. Симоненко, І. Соколової, Л. Пархети, М. Пентилюк, О. Тереховської, С. Цінько. Дослідниками розглянуто проблеми формування професійної компетентності у системіпедагогічних практик, взаємозв'язку педагогічних і навчальних практик, проаналізовано завдання і зміст різних видівпедагогічних практик щодо вироблення у студентів високого рівня мовно-літературної компетентності та виявлено фактори, що впливають на її форми.

О. Семеног зазначає, що практика як невід'ємна складова систе-ми професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури має бути цілісною і сприяти їх саморозвитку та професійному становленню. Дослідниця підкреслює, що виконання завдань педагогічної практики на випускних курсах у тісному взаємозв'язку з метою попередніх навчальних і педагогічних практик сприяє вдосконаленню лінгвістичної, мовної, етнокультурознавчої, комунікативної, літературної, психологічної, педагогічної, методичної, дослідницької компетенцій, опануванню нових освітніх технологій, вивченню педагогічного досвіду, набуттю навичок проведення науково-педагогічного дослідження, формуванню цілеспрямованості, організаторських здібностей, вмінь будувати взаємовідносини з колегами, дітьми та батьками, глибокому осмисленню вікових та індивідуально-психологічних особливостей школярів сучасного закладу [7].

За М. Пентилюк метою педагогічної практики майбутніх учите-лів-філологів є «розвиток у студентів уміння здійснювати діяльність

з навчання рідної (державної) мови в загальноосвітній школі на базі сформованої в них мовленнєвої компетенції та знань з основ теорії і методики, педагогіки і психології, уміння поєднувати теоретичні знання з методики навчання української мови з практичною діяльніс-тю навчання учнів; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання відпо-відно до умов педагогічного процесу; виховання в студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці» [8, с. 382]. Основними завданнями педагогічної практики, на думку М. Пентилюк, є навчальні, наукові, виховні та професійні. Дослідниця підкреслює, що під час педагогічної практики студент-прак-тикант повинен оволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчальних, організаційних та дослідницьких умінь [8].

Досліджуючи практику як необхідну складову частину навчального процесу у підготовці студентів-філологів, Л. Виговська наголошує, що «практична реалізація знань потребує від майбутнього філолога не тільки знання основ наук, методик викладання української мови, української та зарубіжної літератури, а також загальної ерудиції та уміння навчити, зацікавити дітей, що в свою чергу потребує високого рівня творчості» [9].

Професійна підготовка майбутніх учителів-філологів в університеті, на думку Л. Виговської, повинна відбуватися за таких умов:

- створення у процесі навчання ситуацій, які максимально моде-люють майбутню професійну діяльність спеціаліста;
- залучення студентів до різноманітних форм і видів пізнавальної діяльності, що активізують самостійність, ініціативність, вина-хідливість, творчій потенціал;
- цілеспрямоване виявлення й розвиток творчих здібностей май-бутнього фахівця[9].

Л. Пархета трактує педагогічну практику «як зв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою самостійноюроботою студента в школі.

У процесі практики закріплюються іпоглиблюються теоретичні знання, набуті під час навчання, виробляютьсяпрофесійні уміння і навички, розвиваються педагогічне мислення й творчіздібності, інтенсифікуєть-ся процес формування професійно-особистіснихякостей» [9, с. 279]. Розглядаючи питання формування професійної майстерності вчите-ля-філологау процесі педагогічної практики, дослідниця зазначає, що студент-практикант повиненоволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчаючих, організаційних та дослідницьких умінь і реалізувати їх в умовахсамостійної роботи [10].

Педагогічна практика у вищому навчальному закладі є однією з найважливіших проблем у системі підготовки вчителя для практичної діяльності в загальноосвітніх закладах різних типів. Вона є зв'язком між теоретичним навчанням і майбутньою самостійною роботою в школі. У процесі практики закріплюються і поглиблюються теоре-тичні знання, набуті під час навчання, виробляються професійні уміння і навички, розвиваються педагогічне мислення і творчі здібності, ін-тенсифікується процес формування професійно-особистісних якостей. Педагогічна практика сприяє активному формуванню професійної спрямованості мислення і діяльності майбутніх учителів, розвитку поваги й любові до педагогічної професії й до дітей.

Підготовка до проведення педагогічної практики розпочинається на лекційних та практичних заняттях з предметів літературознавчого та мовознавчого циклу та суміжних дисциплін: педагогіки, психології, безпеки життєдіяльності тощо.

Значне місце у фаховій підготовці студентів-практикантів належить курсам методик навчання української мови та літератури, які охоплюють широке коло питань психологічних та педагогічних основ навчання. Глибокі знання методик дають змогу пізнати студентам дидактичні принципи науковості й доступності виучуваного матеріалу, систе-матичності й послідовності в навчанні, зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності, наочності, наступності й перспективності та міцності засвоєння знань.

Важливим етапом у підготовці студентів до педпрактики є вивчен-ня й аналіз підручників для 5-11 класів загальноосвітньої школи та методично-дидактичної літератури, а також огляд статей у фахових часописах тощо.

Під час педагогічної практики студенти повинні усвідомити, що урок є основною формою організації навчально-виховного процесу; з'ясувати значення типізації уроків у системі занять; вивчити структурні елементи уроку, самостійно складати конспекти уроків різних типів.

Відповідно до навчальних планів на факультеті української філології Уманського державного педагогічного університету є такі види педагогічної практики: практика з фахових методик (пробні уроки), 7 семестр (1 тиждень) (українська мова і українська література); стажерська практика (бакалаврів), 8 семестр (5 тижнів); державна практика (спеціалістів), 9 семестр (6 тижнів); асистентська практика (магістрів), 12 семестр (3 тижні).

Студенту-практиканту необхідно пам'ятати, що навчання мови й літератури дає змогу учням глибше пізнати закони природи і суспільного розвитку, ширше познайомитися з досягненнями світової культури, розвитком вітчизняної науки і мистецтва.

Мета шкільного курсу української мови та літератури полягає в тому, щоб забезпечити лінгвістичну та теоретико-літературну освіту, необхідну кожному випускникові загальноосвітньої школи, навчати школярів досконало володіти мовою, виховувати інтерес до худож-ньої літератури, формувати потяг до знань, уміння любити й бачити прекрасне. Поряд із вирішенням цих завдань на уроках української словесності здійснюється формування світогляду, переконань. Школярі вчаться робити самостійні висновки й узагальнення, удосконалюють культуру мовлення.

Мета курсу літератури підпорядкована завданням, які стоять перед системою освіти: бути людинознавством, а тим самим – чинником пізнання й самопізнання людей, що органічно зумовлює формування естетичних смаків, переконань, ідеалів школярів, багатства їхнього

емоційно-інтелектуального світу як основи формування суспільно-гуманістичних, громадянсько-патріотичних переконань та ідеалів, жаги творення, життєбудівної волі, оптимістичної психіки, спроможності робити благородний життєвий вибір на засадах етики й естетики, совісті, честі, права, демократизму і гуманізму. Вища мета літератури – формувати покоління людей, спроможних гідно представляти себе і свій народ у світовій цивілізації та культурі, здійснюючи тим самим визначену природою власну й національно-державну історичну місію.

Отже, щоб реалізувати ті завдання, які ставлять до вивчення словесності в школі, вчитель має відповідати певним вимогам. Сучасний ідеал учителя-словесника складався історично, залежно від характеру доби та пануючої ідеології. Але є в цьому ідеалі ознаки, відшліфовані попередніми віками, незмінні для всіх епох. Це, перш за все, любов до дітей і до свого фаху, відданість народові, глибока людяність, висока інтелігентність, внутрішня культура, моральна чистота, осмислена віра в Бога, почуття національної та людської гідності, естетичне чуття.

Аналіз літератури з теми дослідження дає підстави стверджувати, що педагогічна практика студентів є однією з найважливіших складових процесу методичної підготовки майбутніх учителів-філологів у вищому навчальному закладі; вона слугує сполучною ланкою між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю, кінцевим етапом практичної підготовки. Під час педагогічної практики майбутні вчителі поглиблюють свої знання, здобувають перший педагогічний досвід, удосконалюють методичні уміння і навички.

Висновки

Незважаючи на численні дослідження теоретико-методологічних засад педагогічної практики, наукового обґрунтування потребують такі аспекти практичної підготовки учителів-філологів:

- сутність, роль та специфіка педагогічної практики у системі професійної підготовки;

- створення цілісної системи практичної підготовки вчителів-фі-логів, заснованої на нових ідеях сучасної освіти;
- обґрунтування принципів організації, особливостей визначення мети, завдань, змісту, методів та організаційних форм практичної підготовки вчителів-словесників у вищих педагогічних навчаль-них закладах;
- моделювання безперервної педагогічної практики як середовища самостійної діяльності студента.

Література

1. Гончаренко С., *Український педагогічний словник*. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

2. Аверьянова С. И., *Дидактические условия организации педагогической практики студентов педвузов (на примере технологического факультета)*: дисс.… канд. пед. наук: 13.00.08 / Светлана Ивановна Аверьянова; Магнитог. гос. пед. ин-т. – Магнитогорск, 1999. – 195 с.

3. Манчуленко Л. В., *Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної діяльності:* автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лілія Василівна Манчуленко. – Тернопіль, 2006. – 22 с.

4. Бауэр В. В., *Технология самореализации будущего учителя в процессе педагогической практики* [Электронный ресурс] // Известия ВГПУ. – Непрерывное профессиональное образование. – 2011. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-samorealizatsii-buduschego-uchitelya-v-protsesse-pedagogicheskoy-praktiki

5. Лигостева А. В., *Организация летней педагогической практики в процессе профессиональной подготовки студентов педагогического колледжа*: Дис.… канд. пед. наук: 13.00.08. Оренбург, 2001. – 159 с.

6. Малкова О. В., *Виды педагогической практики в формировании профессиональных качеств будущего учителя* // Среднеепрофессиональное образование : Ежемесячный теоретический и научно-методический журнал. – М.: «Миратос», 1995. – С. 29-31.

7. Семеног О., *Взаємозв'язок педагогічних і навчальних практик у системі професійної підготовки вчителів-словесників* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1799.html

8. *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах*/ Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк, С. О. Караман та ін. – К.: Ленвіт, 2009. – 400 с.

9. Виговська Л. М., *Творчий потенціал як умова формування творчої особистості майбутнього філолога* (на матеріалі практики) [Електронний ресурс] // Вісник Донецького інституту: Педагогіка. – Режим доступу: http://www.stattionline.org.ua/peda-gog/58/7825-tvorchij-potencial-yak-umova-formuvannya-tvorcho%D1%97-osobistosti-maj-butnogo-filologa-na-materiali-praktiki.html

10. Пархета Л. *Формування фахової компетентності студентів-філологів у процесі педагогічних практик* // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2014. – Ч. 2. – С. 277–282.